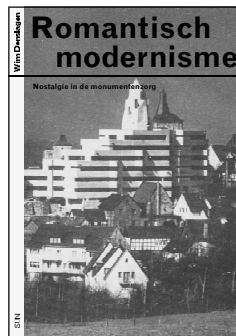

Boekbespreking

S. Umberto Barbieri

Het boek *Romantisch modernisme* van Wim Denslagen opent met een verhandeling over 'het sentimentele stadsbeeld', die (onder meer door de woordkeuze) de intellectuele toon zet die deze uitgave eigen is. Worstelend met de actuele discussie over de verhouding tussen (architectonisch) ontwerp en historische artefacten geeft de auteur een opsomming van opinies en handelingen, van voorbeelden en standpunten, waardoor de spanning tussen (moderne) architectuur en monumentenzorg wordt geïllustreerd. De lezer wordt geïnformeerd over de situatie in Nederland en Duitsland – met een enkel uitstapje naar het zuiden van Europa – tijdens de perioden van wederopbouw die op de beide wereldoorlogen volgen. Tegelijk krijgt hij discussies en voorbeelden voorgeschoteld waarin de 'moderne architectuur' en het 'historische erfgoed' de hoofdrol spelen.

Het beeld van een titanenstrijd wordt opgeroepen. Er worden twee extreme standpunten geschetst, de avantgardistische *tabula rasa* en de reactionaire en verabsoluteerde *status quo*, die stellingen innemen en in wisselende opstelling aanvallen lanceren (gericht op de verovering van stedelijke ruimten). Publiek en publieke opinie (verlangend naar het behoud van een maatschappelijk geheugen) wisselen, net als politiek en cultuur (die naar ontwikkeling, vooruitgang en creativiteit streven) en economie en instituties, voortdurend van positie, zodat een chaotisch slagveld ontstaat waar vriend en vijand telkens van gedaante verwisselen. Niet het voetbalveld maar de stad is het toneel geworden van een strijd, gericht op de verwezenlijking van twee – tegengestelde – idealen, te weten het behoud van het oude versus de ontwikkeling van het nieuwe die een beroep doet op de creativiteit (p. 17).

Als in een thriller worden de lezers in *Romantisch modernisme* door een reeks verwickelingen gesleept, variërend van 'vierkante ziekte' en 'ongemanierde gebouwen' tot aan de 'zelfzuchtige romanticus' en 'nostalgie en namaak', waarin dader en slachtoffer – oftewel ontwerp en geschiedenis – handelen, daden stellen en elkaar bestrijden met wisselende gevolgen. Soms verslaat de een de

ander en soms worden er compromissen gesloten. Moderniseren (*tabula rasa*) was volgens de auteur het leidmotief bij de wederopbouw van de Europese steden (p.103), op enkele uitzonderingen na, zoals Warschau, waar tot een 'sentimentele' reconstructie werd besloten. In Rotterdam is de Laurenskerk (het architectonische object) filologisch herbouwd – dit in tegenstelling tot de stad eromheen, die opnieuw is aangelegd volgens de 'regels' van het modernisme.

Romantisch modernisme brengt de meer dan een eeuw durende twist tussen behoud en vernieuwing, toegespitst op de lotgevallen van stad en architectuur in de twintigste eeuw, uitgebreid in kaart. Het maakt de controverser inzichtelijk en biedt aanknopingspunten om beleid te formuleren, evenals om strategieën voor monumentenzorg te ontwikkelen. Architectuur als lijdend voorwerp speelt in dit boek geen rol en wordt gereduceerd tot een karikatuur. Ontwerpen, ontwerpposities en ontwerptheorieën worden oppervlakkig weergegeven en er wordt geen aanknopingspunt geboden voor het extrapoleren van ontwerpmodellen waarin rol, positie en betekenis van het historische erfgoed worden gethematiseerd met het oog op de toekomstige ontwikkeling van de (Hollandse) stad en van het territorium.

Het tegendeel – dat wil zeggen een overvloed aan modellen en voorbeelden die volledig uit hun historische context zijn gelicht – is te vinden in het boek *The new civic art*, dat onlangs in de Verenigde Staten is verschenen. Ook hierin staat de stad centraal en overheerst het verlangen naar een 'historische continuïteit', die kan worden geconcretiseerd door ontwerpers te voeden met voorbeelden waarin het ideaal van de 'traditionele stedelijkheid' is verwezenlijkt.

Voortbordurend op het boek van W. Hege-
mann en E. Peets uit 1922, *American Vitruvius: civic art*, presenteren de auteurs, die verwant zijn aan de New Urbanism-beweging in de VS, een reusachtige hoeveelheid stedelijke artefacten die zijn gerangschikt in hoofdstukken met indrukwekkende titels als 'Pattern of Urbanism', 'The Public Realm', 'The

Wim Denslagen

Romantisch modernisme

Nostalgie in de monumentenzorg

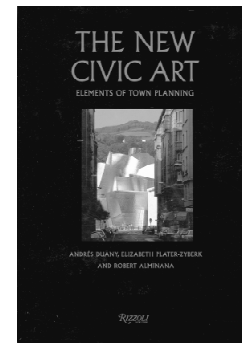
Amsterdam (SUN) 2004, 255 pp.

Andrés Duany, Elizabeth Plater-Zyberk,
Robert Alminana (red.)

The new civic art

Elements of Town Planning

New York (Rizzoli) 2003, 416 pp.

Private Realm', enzovoort. Korte inleidingen van een enkele alinea leiden het beeldmateriaal in (vooral getekende ontwerpen) uit de achttiende en negentiende eeuw, afkomstig van architecten uit de VS maar vooral uit Europa.

The new civic art zet de huidige trend van rijk geïllustreerde ontwerphandboeken voort. Het gaat om forse compilaties van uiteenlopende artefacten die 'neutraal' – oftewel ontdaan van hun historische en architectonische context – worden aangeboden als materiaal voor ontwerphandelingen. Toch zijn de taxonomieën niet toevallig: de selectie is ingegeven door het streven een compilatie samen te stellen waarin historische en traditionele elementen de boventoon voeren. Het historische element overheerst de avantgardistische oorspronkelijkheid. Conventie wordt in dit boek verkozen boven inventie en formele modellen boven ruimtelijke kaders en artistieke processen. De lezer zoekt dan ook vergeefs naar 'spowl of contents' en naar 'mappings of shapes'. Het accent ligt op het 'afbeelden' vermogen van het architectonische object en het stedelijke ensemble, en op die (analyse)-technieken waardoor uit de historische artefacten juist de beeldende en traditionele historische aspecten kunnen worden gedistilleerd. De technieken waarmee de historische beelden worden gemanipuleerd, hebben de overhand over technieken waarmee programma's en processen ruimtelijk worden ingekaderd en over overwegingen met betrekking tot het gedrag en de houding van de moderne stedeling.

In het licht van de voorkeur van de auteurs voor traditie en continuïteit is de keuze van Robert Krier als lichtend voorbeeld in zowel theoretisch als praktisch opzicht bijna vanzelfsprekend. Van de historische artefacten worden de formele eigenschappen overbelicht en de programmatieke en technische componenten gemarginaliseerd. Het streven naar historische continuïteit wordt verbonden met het verlangen de stedelijke ruimte volgens het 'klassieke' paradigma opnieuw te realiseren. Het gaat om het herstel van teloorgegangene (ruimtelijke) hiërarchieën en de restauratie van de (architectonische) dialectiek tussen architectonische objecten die hun betekenis krijgen door compositorische handelingen en situatieve eigenschappen. De grote hoeveelheid verwijzingen (naar Aalto en Tessenow, tot aan de Amsterdamse School en de jonge Le Corbusier toe) maakt dit boek stilistisch ongrijpbaar; ook door het ontbreken van een theoretische reflectie neemt het een hybride culturele positie in.

Onttrokken aan hun historische en architectuurtheoretische kader worden vormen, structuren, typen en materialen gereduceerd tot zuivere 'afbeeldingen' die als 'ready made'-objecten in verschillende contexten (van een binnenstedelijke locatie tot aan perifere en landelijke situaties) en ten behoeve van uiteenlopende programma's kunnen worden gemanipuleerd, bewerkt en verwerkt.

Dit handboek is nuttig als je het architectonisch reservoir van voorbeelden waarin traditie en continuïteit een centrale rol spelen, wilt verkennen. Het is een handige compilatie van architectonische ansichtkaarten die de gemakzuchtige (en oppervlakkige) ontwerper kunnen helpen om een reis door de wereld van de architectuur te ondernemen. Het is een bruikbaar onderwijsmiddel dat de nieuwsgierigheid van de student kan prikkelen en hem aanwijzingen kan geven als hij bepaalde dingen wil uitdiepen.